

Zondag 23 september 2018 – Willem de Zwijgerkerk, Amsterdam

Uit Psalm 146; Marcus 8, 10 – 13; 27 -32a; Marcus 9, 30 -37

Deze zondag zit precies tussen twee vredesweken. Onze eigen Nederlandse vredesweek, die we al sinds de jaren '70 houden, u weet nog wel: met 'Help de kernwapens de wereld uit – om te beginnen uit Nederland' en we gingen langs de deuren om handtekeningen daarvoor op te halen. De thema's werden wat minder actie-achtig; dit jaar was het 'Generaties voor vrede', over het belang van doorgeven. Sluit wel mooi aan bij wat we vandaag bespreken...

En het is de eerste zondag van de Wereld-Vredesweek in Palestina en Israël, waarin iedereen opgeroepen wordt te bidden voor een rechtvaardige vrede voor Palestijnen en Israëli's.

Ja, in 2018 'vrede' zeggen... met Syrië, Noord- en Zuid-Korea - maar vooral valt dan al gauw de naam van Donald Trump. Hij verplaatste de Amerikaanse ambassade met veel poeha naar Jeruzalem en verstoorde zo een broos evenwicht over Jeruzalem: de hoofdstad van Israëli's én van Palestijnen. Nee, Trump is voor ons niet de grote vreedestichter, al zou hij dat zelf graag willen, maar juist de grootste bedreiging van de vrede. Onberekenbaar, eigengereid, een olifant in de porseleinkast, speelt graag de stoere held, grote woorden, wie hem niet zint, kan verdwijnen, wat de rest van de wereld er ook van vindt, juist deze week heeft hij gezegd: Palestijnen, rot maar op, jullie hebben verloren....

Hij maakt ons eerder onrustig dan dat we aan vrede gaan denken: we houden ons hart vast.

Een échte vreedestichter is voor ons iemand die ons met een goed verhaal helpt om de wereld en onszelf daarin te begrijpen, die ons kippevelmomenten laat ervaren: wauw, zo wil ik het ook! Iemand die ons doet voelen dat we samen iets groters zijn, dat er een doel is om voor te gaan.

Ik moet dan denken aan twee namen uit de afgelopen weken. Kofi Annan en Maarten van der Weijden – kent u ze nog?

Kofi Annan, de oud-secretaris-generaal van de Verenigde Naties, van 1997 tot 2006 topman bij de Verenigde Naties. Een groot diplomaat en bruggenbouwer. In 2001 kregen hij en de VN de Nobelprijs voor de Vrede, onder meer omdat hij zich zo inzette voor de mensenrechten en omdat hij de VN nieuw leven inblies. Hij is ook de man van de millenniumdoelen: acht concrete doelen om in 2015 bereikt te hebben. Extreme armoede halveren, primair onderwijs voor iedereen beschikbaar, de kindersterfte afgenomen. Het eerste doel, halvering van het aantal mensen dat op minder dan 1,25 dollar per dag moet leven, werd snel gehaald, maar helaas amper in Afrika, vooral in China en India. Prinses Mabel, die hem goed kende, zei: 'Ik bewonderde Kofi Annans geduld, vasthoudendheid, integriteit en mededogen.' Vier hooggeschatte eigenschappen! Hij wist dat de VN maar beperkte mogelijkheden had en hijzelf dus ook, maar dat leidde nooit tot cynisme of berusting. Met zijn zachte stem (sommigen vonden dat een teken van zwakte, maar het was het tegendeel) bleef hij zich hardnekkig inzetten voor vrede en veiligheid in de wereld. Annan was gepokt en gemazeld in het Afrikaanse palaveren: uitvoerig praten over van alles en nog wat en pas naar buiten treden als je het met elkaar eens bent.

'Ik ben een koppige optimist,' zei hij dit jaar op zijn 80ste verjaardag, 'ik ben als optimist geboren en zal een optimist blijven, want als je de hoop opgeeft, is alles verloren. Ik spoor u allen aan de hoop ook nooit op te geven.'

Zeg maar: het ideaalbeeld van hoe wij een leider willen zien, een soort messiasfiguur.

En ja, Maarten van der Weijden – hij werd bijna een soort messias, met die loodzware Elfstedenzwemtocht, die steeds meer lijden werd en niet verder kon, maar dat maakte hem juist tot

overwinnaar. En natuurlijk dat hij dat niet deed om te laten zien hoe stoer hij is, maar om geld op te halen voor kankeronderzoek. 3,5 miljoen, is geloof ik de stand. Zelf genas hij in 2008 van leukemie – en hij voelde een soort ‘overleversschuld’ (zei hij), hij wilde iets terugdoen voor zijn nieuwe leven, hij noemde het ‘schuldgevoel tegenover de overleden kankerpatiënten, en dankbaarheid’, waarvoor hij wilde lijden – allemaal woorden die we uit ons christelijke woordenboekje maar al te goed kennen.

En verder gaan dan je grenzen, meer dan het gewone doen.

Zijn combinatie van lijden en doorgaan maakte dat sommige kranten hem vergeleken met Jezus, die ook zijn lijden kende en tóch doorging, omdat hij zijn doel niet wilde opgeven. Het leek alsof we naar een update van The Passion zaten te kijken.

En hoewel Maarten van der Weijden een broodnuchtere, ongelovige wiskundige is en gemeenteraadslid voor de VVD, zegt hij in de Volkskrant iets dat bijna een hedendaagse omschrijving van Pasen is: ‘Ik zocht een streepje licht om het vol te houden. Uitzichtloos lijden is onmenselijk. De zon kwam op en ik kon weer op tempo zwemmen.’ Vergelijk het eens met de vrouwen bij het graf! Eigenlijk best bijzonder dat die oude christelijke beelden in de kranten zo uitgebreid naar voren kwamen, bedacht ik toen.

Dat al deze dingen over Van der Weijden en Kofi Annan zo breed in het nieuws kwamen, toont, denk ik, aan hoe hard we zulke verhalen nodig hebben. Tegen het Trump-nieuws. Verhalen van hoop. Van ‘en toch kan het wel ánders.’ Je inzetten voor een hoger doel, voor anderen. Integer zijn. Gaan voor de hoop, juist omdat wij die soms dreigen te verliezen. ‘Het kán dus’. Misschien kun je ook zeggen: zulke verhalen actualiseren het verhaal van Jezus. Je ziet wáár het in onze tijd om gaat. En ook: ze laten zien hoe ménselijk het verhaal van Jezus is. Niet goddelijk en dus voor ons onbereikbaar, maar (en dat geldt vooral voor Maarten Van der Weijden) het kan zomaar opeens bij mensen om ons heen gebeuren – en waarom ook niet bij ons?

Wat deze mensen drijft, is een combinatie: iets voelen schuren in hoe het gaat, hoe wij leven, hoe we zélf leven – en op zoek gaan naar een droom, een visioen van goedheid– én daarvoor gaan. Een soort van heilige onrust. De boosheid om de oneerlijkheid van kanker, het onrecht dat zoveel kinderen niet naar school kunnen: daar kun je onrustig van worden en iets aan gaan doen – of ongemakkelijk de andere kant op kijken.

Deze twee mensen zijn daarvan modellen. Je kunt in beweging komen. Op weg gaan. Ergens uit durven stappen. Uit je comfort zone bijvoorbeeld.

En zo sluiten ze aan bij wat we Jezus in ons bijbelverhaal van vandaag zien doen. Je vóelt de onrust in die paar regels bij Marcus, een typische trek van hoe Marcus vertelt: na de spijziging van de 4000 mensen ging hij de boot in, voer een stuk verder, werd getroffen door een discussie om de discussie, vér van menselijk lijden, ging weer de boot in en vertrok naar de overkant en vandaar naar dorpen in de buurt. Het verdriet en onrecht dat hij aantrof én de non-discussies wakkerden zijn heilige onrust aan. Ondanks de risico’s die hij levensgroot zag voor zijn leven. Maar dat was het hem waard.

Daarmee staat hij in de lijn van Abraham, van Mozes, van Jesaja en andere profeten: ze keken om zich heen en zagen: zó kunnen we niet verder. Ze gingen op weg. En in al die verhalen, van Abraham en Mozes en Jesaja en Jezus zien we: ze trokken soms ook naar plekken om inspiratie te vinden.

Trokken zich terug in de stilte. Op een berg, een eenzame plek, in een kleine kring.

Ik denk dat ook wel herkenbaar is voor ons. Wat we om ons heen zien, kan zo verwarrend zijn.

Verandert er echt iets of blijft alles hetzelfde? Is het glas half vol of half leeg – u herkent dat vast. Die vraag heeft alles te maken met hoe je kijkt. Wat speelt zich binnen in je af?

Om daarachter te komen moeten we – net als deze bijbelse figuren – durven vertrekken, in de boot stappen. En geregeld die stille plek zoeken. Mystiek die verzet voedt, noemde Dorothee Sölle dat.

Begin positief, met je te verwonderen, zie de goedheid en schoonheid die bestaat, zoek de diepere dimensie van de werkelijkheid.

Realiseer je dan wat ons ervan weerhoudt daarvoor te kiezen. Hoe we vast zitten in de dwingende mechanismen van onze consumptiemaatschappij. De negatieve weg. Alles moet iets opleveren.

Winst en groei lijken als enige te tellen. En menselijkheid dan? Solidariteit?

Hoe kunnen we die blokkades loslaten en laten verdwijnen, ook die in onszelf? Dat is de derde weg, die van de transformatie. Een weg van verzet, waarvoor je elkaar hard nodig hebt. Om samen te oefenen, om elkaar te vertellen van wat er wel en niet lukte, je teleurstellingen, je wanhoop én je hoop.

Daarom luisteren en kijken mensen ook zo graag naar zulke verhalen als van Maarten van der Weijden en Kofi Annan. Die laten dus ook zien dat je er niet specifiek christelijk voor hoeft te zijn, het gaat om diepe menselijkheid, waarden die diep in mensen zitten. Bedoelen we dat niet als we in de kerk zeggen dat de mens geschapen is naar Gods beeld? In elk schepsel zit die manier van kijken ingeschapen. Onze uitdaging is als mensen die op te delven, uit te graven, aan het licht te brengen.

Ik geloof er heilig in dat de kerkdienst daar een goed moment voor kan zijn. Om ons te oefenen in die manier van kijken. 'In onze maatschappij misschien wel het meest nutteloze uur in de week', noemde Jean-Jacques Suurmond de kerkdienst (ik vertelde u dat al eerder). 'Een nutte-loos uur,' zei emeritusdominee Suurmond: 'een uur om even allemaal e-meritus zijn, in een wereld waar merites de baas zijn, verdiensten, mensen moeten nuttig en efficiënt zijn, de ziel zit klem, heeft geen ademruimte. Drie miljoen Nederlanders hebben psychische klachten. Dagelijks slikt een miljoen mensen antidepressiva. Een kwart van alle jongeren denkt wel eens aan zelfdoding'. In dat uur in de kerk, wil Suurmond zeggen, doorbreken we dat. Géén nut maar ons een man herinneren die vertelt van de lelies in het veld en de kruimeltjes voor de hondjes, van de waarde van aandacht en compassie, ontmoeting en communicatie.

In dat uur kan de omkeer, de transformatie, weer beginnen. Maken we elkaar enthousiast, nemen we elkaar bij de hand en zeggen: kom, het kán. En het kan ánders. Doe je mee?

Verhalen van hoop dus – ik wens ze jullie en mij héél véél toe in het komende seizoen!
Amen.

© Rien Wattel. 23 september 2018